

Xarxa de Renovació Pedagògica

Esther Zarrias

Sandra Icasuriaga

Joan Antoni Oliver

Jana Suau

Maria Bel del Toro

Margalida Gomila

Catalina M. Bover

RESUM

La Xarxa de Renovació Pedagògica es crea l'estiu de 2015 per fer visible les inquietuds d'un grup de mestres i treballar vers al canvi de mirada cap a l'infant. Té com a objectiu treballar per aconseguir un model educatiu que es basi en una educació conscient i coherent i està formada per cinc centres d'infantil i primària públics i un centre per a infants de 0 a 3 anys d'educació infantil.

RESUMEN

La Red de Renovación Pedagógica nace en agosto de 2015. Es un instrumento que recoge las inquietudes de un grupo de maestros que comparten una misma manera de entender la educación y la necesidad de cambio de modelo educativo, cambio que tiene como ejes la educación consciente y coherente.

Esta Red está formada por cinco centros públicos de infantil y primaria y un centro municipal para niños de 0 a 3 años de educación infantil.

I. QUI SOM?

La Xarxa de Renovació Pedagògica neix de les inquietuds d'un grup de mestres amb l'objectiu d'unir forces, compartir il·lusions, crear pensament, coordinar actuacions formatives, amb el convenciment de la necessitat d'un canvi de mirada en el món educatiu.

Un dels eixos bàsics de la xarxa és treballar per aconseguir un model educatiu que es basi en una **educació conscient i coherent**.

Cal repensar, reinterpretar i redissenyar el sistema educatiu que vivim actualment. L'escola no només forma part del context, sinó que és context. Aquest fet ens obliga a obrir mentalitats i fer que l'escola amari creativitat, entusiasme, motivació, empatia, cooperació, pensament crític, consciència, autodidactisme, autonomia, és a dir, **vida**.

És el moment d'alimentar la passió i l'energia per fer un **salt qualitatiu** en la nostra educació, i descobrir una nova mirada cap a un procés humanista, multidisciplinari, col·laboratiu i que doni resposta als vertaders talents que viuen a les nostres aules, és a dir, com ens indiquen des de la mirada holística de l'educació, ara és el moment d'"unir l'ésser amb fer, la humanitat amb la naturalesa, la ciència amb la consciència, l'economia amb l'ecologia, l'estètica amb l'ètica, el cap amb el cor i les mans".

Per donar lloc a una educació conscient i coherent necessitem escoles amb una atmosfera de vertadera llibertat, on es respecti el pla intern real dels infants, de manera que puguin desenvolupar el seu potencial humà i donar sentit a la seva essència per crear-se a si mateixos, és a dir, aprendre a pensar experimentant amb la realitat, fer servir les pròpies mans per accionar processos, viure en relació amb l'entorn i donar temps per explorar el món i ser conscient. Atorgar als infants aquesta

llibertat permetrà l'adquisició de responsabilitat i respecte; respecte a un mateix, respecte al que ens envolta, respecte a la convivència, respecte a la vida...

Formen part d'aquesta xarxa els centres següents:

- EEI Els Molins, Sencelles
- CEIP Son Juny, Sant Joan
- CEIP Es Talaiot, s'Illot
- CEIP Es Puig, Lloseta
- CEIP Sant Miquel, Son Carrió
- CEIP Rosa dels Vents, Colònia de Sant Pere

Els **trets generals** que defineixen aquesta xarxa són:

- Escoles públiques o de titularitat municipal de Mallorca.
- Se segueix la línia d'escoles públiques innovadores **referents** a Catalunya i el País Basc, que tenen un recorregut de més d'una dècada d'ús de metodologies actives amb bons resultats.
- Compromís amb la **formació contínua** per part del professorat. Formació, d'altra banda, que ha de ser garantia de qualitat i de canvi metodològic als centres escolars que conformen la Xarxa.
- Compromís per **obrir les portes de l'escola** a tot aquell que estigui interessat a apropar-se a la manera com s'hi treballa i funcionen els infants.
- Donam cabuda als continguts curriculars establerts mitjançant un pla d'implementació amb **trets particulars**:
- **Periodització flexible.** Tots els infants tenen l'oportunitat d'acostar-se als continguts curriculars quan estan preparats per fer-ho i ho necessiten. Atès que es confia en el ritme d'aprenentatge de cada individu, no hi ha una periodització estricta de la consecució dels objectius del currículum.
- **Transversalitat.** En relació amb els continguts curriculars, es donen de forma transversal. Cada projecte i activitat que comencen té una sèrie de continguts que es corresponen amb diferents àrees del currículum de la Conselleria d'Educació. Per això, apostem per activitats com a tallers i projectes, tot i que en els ambients preparats es pot observar una disposició dels materials d'aprenentatge per àrees de coneixement. Obeeix a la necessitat de tenir a l'abast dels nins i nines material de suport en l'adquisició d'aquestes competències i zones en què acompanyants i alumnat puguin centrar-se en certes àrees del seu interès i que, al cap i a la fi, són necessàries per a la consecució dels objectius en el desenvolupament dels projectes i tallers.
- **Programació viva.** Partim de la creença que una bona manera de poder atendre les veritables necessitats dels infants és amb una programació que s'adapta al dia a dia basant-se en els processos maduratsius dels infants i la seva evolució. Considerem necessari oferir un marc

general de desenvolupament i l'adquisició de les diferents competències bàsiques, i al llarg de l'any, i amb revisions diàries, planificar les activitats que sorgeixen de les propostes dels infants o dels acompanyants, sempre tenint en compte les observacions dels alumnes. Cal introduir el concepte d'actuacions dels alumnes enfront del concepte de seqüència d'activitat. Aquestes són la conseqüència esperada després de la proposta feta pels docents, mentre que les actuacions són la resposta que té l'infant a partir d'un material, projecte i espai divers que té al seu abast.

RESUM

Els trets generals que defineixen la Xarxa de Renovació Pedagògica són:

- *Escoles de titularitat pública.*
- *Centres on compartim l'acció de repensar cap a on s'ha encaminar l'educació.*
- *El canvi metodològic implica la implantació d'una pedagogia activa.*
- *Compromís cap a una formació permanent dels centres de la Xarxa i compartir l'experiència amb altres escoles.*

RESUMEN

Los puntos que definen la Red de Renovación pedagógica son:

- *Escuelas de titularidad pública.*
- *Definir el camino a seguir para realizar un cambio educativo.*
- *La pedagogía activa es la que define el cambio metodológico.*
- *Compromiso de los profesionales de la educación para formarnos como equipos educativos y compartir las experiencias innovadoras con otros centros escolares.*

Bases pedagògiques

Són els diferents conceptes de la infantesa els que determinaran l'orientació en la psicologia del desenvolupament que fa de correlat teòric de les pràctiques pedagògiques d'un tipus d'escola o un altre. Dit d'una altra manera: tractarem el nin com entendrem que és.

La pedagogia de les escoles incloses a la Xarxa es fonamenta en aquestes bases i en molts i diversos corrents teòrics i pràctics dels quals ens nodrim.

Tot i que correm el risc de la simplificació, per qüestions heurístiques, passem a sintetitzar els conceptes generals que expliquen la pràctica educativa que duem a terme, sense perdre de vista que l'infant és un sistema multidimensional i que el seu desenvolupament és un procés molt complex que no es pot resumir.

1. Els éssers humans constituïm un sistema amb parts diferenciades i integrades que, alhora que canvia per adaptar-se de manera profitosa al medi físic i social circumdant, es treballa per mantenir la integritat en un equilibri molt delicat sempre dinàmic. Aquesta és la definició que Humberto Maturana (1984) fa del **sistema autopoietic** des del punt de vista biològic i que s'adapta perfectament a la teoria de sistemes aplicable a l'entorn educatiu. Segons aquesta definició, l'infant ja no pot ser considerat des del punt de vista de l'adult com un ésser en formació sinó com un sistema que alhora que es desenvolupa és harmònic i complet en cada instant.
2. L'aprenentatge consisteix en l'emergència en un individu de mecanismes que ajusten el seu comportament a l'experiència viscuda física i socioafectiva. D'aquesta simple definició en segueixen altres d'interrelacionades.
3. Cada infant té la capacitat i la necessitat de dirigir el seu procés d'aprenentatge segons el seu **pla intern**. Com que l'infant és un sistema autopoietic, com qualsevol organisme, actua i es desenvolupa de manera *autoregulada*. Als seus intercanvis físics i emocionals amb el seu entorn segueix un *pla intern de desenvolupament* inconscient. Aquest terme de la tradició de psicologia genètica i evolutiva piagetiana no es refereix a un simple codi genètic o un destí metafísic. Segons aquest autor, és una línia d'evolució que segueix de manera natural el mateix infant segons diverses etapes del desenvolupament. Aquest concepte ha estat matisat i complementat per la tradició psicològica posterior. L'infant traça de manera inconscient aquest pla i, de la mateixa manera que les circumstàncies experiencials són canviants, el nin i el seu pla també ho seran. El pla intern és un mecanisme-guia dinàmic, que orienta la seva tendència de desenvolupament i que alhora es veu retroalimentat pel desenvolupament mateix, com és propi dels sistemes autopoietics emergents. Considerem que aquest pla intern s'ha de respectar i cuidar per preservar l'harmonia en el desenvolupament de l'ésser humà.
4. L'autèntic aprenentatge, per tant, és *irrefrenable* i es dona en tot moment si sorgeix de la **curiositat innata** dels infants. Ens podem imaginar l'infant com un veritable solucionador de problemes (Case, 1989), un ens capaç de formular els seus objectius propis i intentar aconseguir-los activament. Fins i tot, alguns estudis asseguren que la satisfacció personal d'aprendre per iniciativa pròpia desencadena una química cerebral gratificant que reafirma el procés de desenvolupament (Eberhart i Kapelari, 2010).
5. L'adquisició de noves competències està íntimament relacionada amb el seu pragmatisme i la manera com afecta directament l'infant, o sigui, depèn de la seva **motivació**, com hem dit, del seu pla intern. Com ho demostren múltiples investigacions (Donalson, 1978), la capacitat de resoldre tasques dels infants està subjecta a les circumstàncies concretes en què aquestes es presentin i si tenen sentit dins el seu propi món. Tot i que l'aprenentatge té un gran component imitatiu i d'assimilació de l'entorn (físic, social i cultural), les estructures mentals que habiliten l'ésser humà per construir solucions altament adaptades i eficients a situacions no previstes no es poden assolir només transmetent el coneixement de la nostra civilització sinó creant espais adequats per l'assaig basat en la prova-errada de què és el món i com funciona, perquè, com diu John Holt entre d'altres: "Aprendre no és el producte d'ensenyar. Aprendre és el producte de l'activitat dels aprenents."

6. Independentment de com es vulgui entendre la naturalesa de les entitats cognitives (esquemes, estructures, representacions mentals, etc.) de l'infant i com canvien aquestes entitats al llarg del desenvolupament, s'hi han pogut identificar certes **etapes**. Pel que fa a l'etapa escolar que ens ocupa, ens basem en la coneguda distinció feta en l'extensíssima obra de Jean Piaget sensoriomotriu (de 0 a 2 anys), preoperacional (de 2 a 6 anys) i operacional concreta (de 7 a 12 anys)–, tot i que no ha superat el pas del temps, atès que múltiples investigacions dels seus propis deixebles i d'altres posicionaments, com la psicologia evolutiva o la del processament, han revelat moltes inexactituds. Igualment tots mantenen que sí que hi ha etapes en el desenvolupament, que són laxes, que cada infant fa un recorregut únic, que no sempre és en sentit progressiu i que no se'n pot canviar l'ordre.
7. Tot i que cada acció requereix competències específiques, **l'experiència és integral i fenomènica**, és a dir, que s'aprehèn amb la vivència subjectiva sensorial i d'acord amb la memòria individual i cultural. Com diria l'escola Gestalt (Sáiz et alii, 1995), no és possible descompondre-la en les seves parts integrants sense desvirtuar-la. A més a més, sabem que els fenòmens psíquics són inherents a la corporeïtat i que, recíprocament, el cos suporta una activitat psíquica: "l'homme est son corps" (Coste, 1977). Per la qual cosa, el desenvolupament de l'individu és integral i comprèn les dimensions física, cognitiva, emocional, social i transcendent, que es recolzen unes en les altres, i que no es poden dissociar unes de les altres sense desvirtuar la naturalesa de l'individu. Per això, l'educació l'entendem com un procés global que ha d'incloure el cos, la ment i la psique.
8. Volem fer notar que sempre es parla d'aprenentatge i no d'ensenyament, perquè entenem que el **guia del desenvolupament** propi és el nin o la nina. Òbviament els acompanyants adults tenen un rol clau.
9. Cada nin o nina és un individu amb la seva personalitat, que mereix ser tractat amb **amor i respecte**. La convivència amb la diversitat és un valor enriquidor en si mateix i proporciona altres punts de vista de la realitat. D'altra banda, la discrepància obliga a posar en pràctica mecanismes d'entesa i diàleg, empatia i solidaritat. També és clau en la conformació de la identitat pròpia en la mirada de l'altre i la base de la consolidació dels diferents rols que integren l'individu.
10. A més a més, considerem que la **interacció social** entre companys i acompanyants és un dels motors de l'aprenentatge. El plantejament en grup de la resolució d'una tasca comuna suposa no solament un *conflicte* (en el sentit piagetian) que aboca a una reestructuració cognitiva, sinó que afavoreix la *comprensió intersubjectiva* de la situació (Miller, 1987) i fa avançar el desenvolupament de la comunitat d'alumnes i acompanyants com un organisme de segon ordre.
11. Constructivisme ecològic de Malaguzzi, el diàleg entre les capacitats genètiques i les adquirides, valorant les interconnexions entre els fets que vivim i construïm, els quals canvien constantment.

"Cada un de nosaltres que treballa en educació ha après a la pràctica que moltes coses poden ser extretes del patrimoni cultural, moltes de teories i experiències, moltes de la literatura, de l'art i de l'economia, de la investigació científica i tecnològica.

Però moltes coses neixen per intuïció, per gust, per ètica, elecció de valors, per raons i oportunitats, que en part controlem i en part són suggerides pel nostre propi ofici de la vida.”
(Loris Malaguzzi)

Val a dir que aquestes són les premisses que nosaltres abracem, tot i que entenem que la psicologia del desenvolupament i la pedagogia que se'n deriva són disciplines històriques d'una tradició diversa i rica, que en les seves diferents opcions sempre hi pot haver encert i que totes tenen per intenció primera afavorir el desenvolupament dels nins i nines de la nostra societat. Amb això volem indicar dos principis que procurem mantenir:

- L'acord d'aquestes bases pedagògiques va néixer d'una **reflexió conjunta** i d'esforç de síntesi i consens, que pot ser revisable i millorable a mesura que la comunitat educativa guanyi en informació i experiència.
- En l'exercici de la nostra llibertat pedagògica també hi ha un profund **respecte** de les diverses opcions educatives que conviuen en la nostra societat.

Els fonaments pedagògics esbossats a l'apartat anterior els podríem resumir en **tres principis bàsics** que ens serveixen de guia per a la nostra pràctica pedagògica diària i que mantenim presents sempre que es dissenya un pla d'actuació a l'escola. Aquests principis són:

1. **L'acompanyament** de l'adult en el procés d'activitat dels infants es fa amb una mirada d'amor i respecte.
2. **L'entorn** dels infants en condiciona l'aprenentatge i, per tant, vetllem perquè sigui ric, segur i relaxat.
3. Les experiències **d'aprenentatge** en aquestes edats són **globals**, és a dir, impliquen totes les funcions de l'organisme i entenem que no poden ser sempre compartimentades en camps de coneixement.

Aquests principis es materialitzen a l'escola en una organització del temps, d'espais, recursos humans i material pedagògic força particular.

RESUM

Fonaments pedagògics

L'acompanyament de l'adult en el procés d'activitat dels infants es fa amb una mirada d'amor i respecte.

Es treballa perquè l'entorn dels infants sigui ric, segur i relaxat.

Les experiències d'aprenentatge en aquestes edats són globals.

Aquests principis són l'eix vertebrador de l'organització del temps, dels espais, dels recursos humans i del material pedagògic.

I. ANTECEDENTS

La metodologia que fem servir a les nostres aules és hereva de **múltiples experiències educatives** i socials que es van donar a principis del segle XX a Catalunya, seguint els corrents pedagògics europeus gestats a l'institut J. Rousseau de Suïssa, i també de corrents de renovació pedagògica que en van recuperar l'essència a finals de la dictadura i principis de la democràcia.

Escoles com l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia (1901-1909), l'Escola Montessori de Barcelona (1922-1924) i la Mútua Escola Blanquerna (1924-1939) d'Alexandre Galí, l'Escola del Mar, dirigida per Pere Vergés (1921), l'Escola-Institut de la Generalitat de Catalunya (1932-1933), l'Escola de la República de Montuiri, etcètera, han creat el substrat social perquè avui hi hagi nombrosos projectes educatius que treballin en la mateixa línia que es planteja des de la nostra Xarxa.

2. QUÈ VOLEM

L'objectiu principal que ens marquem com a centres educatius innovadors és facilitar l'ambient, el material i l'acompanyament perquè cada infant es pugui desenvolupar de forma integral seguint el seu propi pla intern.

D'aquest se'n deriven els següents:

- Permetre les condicions perquè es desenvolupi **l'esperit crític, l'autonomia personal i les habilitats socials**.
- Basar la tasca educativa de l'escola en el **respecte mutu, el diàleg, la reflexió, la col·laboració i la solidaritat, respectant els valors i les normes de convivència i els drets humans**.
- Vetllar per mantenir lligams i un fort **arrelament del centre escolar en el poble i la comarca** on viuen les famílies de l'escola.
- Donar valor a la llibertat pròpia i la dels altres, i a la **igualtat de drets i oportunitats** entre les diferents persones de la comunitat educativa, tant pel que fa al gènere com a l'edat.
- Mantenir les condicions ambientals i d'oferta de materials i activitats perquè es puguin desenvolupar les **competències bàsiques** establertes en el currículum, així com les altres que es puguin esdevenir.

3. OBJECTIUS

Com a Xarxa, aquests són els **objectius** que ens proposam:

- Cercar el **suport** en altres escoles públiques de la nostra illa que duen a terme aquesta metodologia per poder fer intercanvis i reflexions.

- Optar a **formació** explícita en pedagogies actives a través dels centres de professorats i de conselleria competent en educació.
- Aconseguir una **plantilla estable de mestres formats** en metodologies actives.
- Aconseguir **recursos econòmics** per tal de dotar els nostres espais dels materials necessaris per tal de poder dur a terme el nostre projecte.
- Tenir més facilitats per poder dur a terme projectes de **reformes arquitectòniques** que sostenen aquest projecte d'innovació.
- Promoure un canvi metodològic que atengui les veritables necessitats dels infants i un **canvi de mirada cap a la infància**.
- Donar-se a conèixer a la **Universitat**, per establir-hi vincles i també per poder rebre alumnes de pràctiques interessats en noves metodologies d'innovació.
- Signar un **conveni** amb la Conselleria de quatre anys amb les escoles que formen part de la Xarxa per dur a terme aquest pla metodològic com un pla pilot pioner a les Illes Balears.
- Obrir les nostres portes a les persones interessades a fer una tasca com a **voluntaris educatius** i que sigui reconeguda com a crèdits de formació.
- Garantir la **coherència educativa** i els principis metodològics que hem exposat i que conformen un nou paradigma educatiu no directiu a les escoles que formen part de la Xarxa.

RESUM

Objectius de la xarxa

- *Compartir l'itinerari que realitzam com a xarxa amb altres centres que tinguin la mateixa línia pedagògica.*
- *Adaptar els centres escolars a la nova mirada. Arquitectònicament, recursos econòmics i material.*
- *Treballar conjuntament amb la Conselleria d'Educació i la Universitat per tal que el treball de la Xarxa es consolidi.*
- *Participar en la millora educativa en l'àmbit comunitari.*

En el decurs d'aquests anys de vida de la Xarxa de Renovació Pedagògica, hem fet tasques de coordinació entre els centres de la mateixa xarxa, implementació de projectes de millora pedagògica, formació dels equips educatius de cada centre, assessorament entre iguals i observació entre els diferents centres. Aquesta tasca ha donat com a fruit la posada en comú d'objectius i estratègies compartides.

Hem establert diferents contactes per consolidar la Xarxa i al mateix temps per fer-la visible a l'administració educativa i col·lectius i entitats sensibles al fet educatiu.

- Reunions amb:
 - El conseller d'Educació, Sr. Martí March, amb l'objectiu de donar-nos a conèixer i lliurar-li la proposta d'intencions i compromís de les escoles que conformen la Xarxa de Renovació Pedagògica.
 - El director General d'Innovació i Comunitat Educativa, Sr. Jaume Ribas.
 - El cap de Servei de Formació Permanent, Sr. Bartomeu Barceló, per sol·licitar un pla de formació específic emmarcat en les necessitats reals del professorat i dels centres educatius, en definitiva pensant en els infants.
 - El director del CEP de Manacor, per definir el pla de formació adient per la particularitat del treball en xarxa de centres. Aquest pla s'ha dut a terme aquest curs escolar, 2015-2016, amb les individualitats de cada centre.
- Els sindicats, Assemblea de Docents i president de la FAPA.

I. IMPLICACIONS

Formar part d'aquesta xarxa ens **compromet** a:

- Ser una xarxa oberta a tota comunitat educativa.
- Mantener un línia metodològica a les escoles que conformen la Xarxa que respecti les pautes de la filosofia viva i activa.
- **Formació contínua per part del professorat.**
- Mantener els vincles amb les altres escoles de la Xarxa.
- Oferir-nos com a centres pilots i de referència en innovació educativa.
- Fer assessorament entre iguals als centres en procés de canvi.
- Rebre voluntaris educatius i persones en pràctiques.
- Compromís per documentar l'experiència, fer un seguiment i una revisió constant del procés.

Cal dir que els mestres que conformam la Xarxa de Renovació Pedagògica compartim un bell somni, l'**educació**, els infants, l'escola, poder fer de mestres... Ser mestre és molt gratificant i més si ho podem compartir amb les persones que tenim la mateixa mirada. Ens agrada ser mestres!

"M'ho van explicar i ho vaig oblidar. Ho vaig viure i ho vaig entendre. Ho vaig fer i ho vaig aprendre."
(Confuci)